

TRIBUNA

Fitosanitaris (1)

SANTIAGO PLANAS DE MARTÍ
INGINYER AGRÒNOM AGROTECNIO
CERCA CENTER-UDL

LA CONTAMINACIÓ de les aigües del Canal de Seròs i les queixes dels veïns que habiten prop de plantacions tractades amb fitosanitaris ens interpel·len a fons. Cal preguntar-nos si som prou conscients del risc associat als fitosanitaris i sobre la suficiència de les mesures de prevenció.

Els fitosanitaris són productes destinats al control de les plagues, malalties i males herbes dels cultius. També s'utilitzen en jardineria i zones verdes, tot i que aviat seran prohibits en aquests escenaris (a França fa anys que ho estan).

En català i castellà els fitosanitaris s'anomenen també plaguicides i al món anglosaxó, pesticides. A Itàlia, més refinats, en diuen fitofàrmacs. La terminació *-cida* (la mateixa dels mots homicida o magnicida) evidencia que contenen substàncies letals i potencialment tòxiques per a les persones i el medi. És per això que el seu ús està molt regulat a la Unió Europea.

Però en cap cas podem prescindir dels fitosanitaris si aspirem a alimentar la població mundial. A més, aquesta dependència s'ha accentuat amb la pandèmia i la inestabilitat dels mercats alimentaris.

L'ús de fitosanitaris al món continua augmentant i els beneficis de la indústria química són quantiosos segons informen les revistes econòmiques. Les dades oficials estimen el consum europeu sobre 350 Mt/any, Espanya en primer lloc amb 75 Mt/any, seguida de França amb 55 Mt/any (Eurostat 2020). Però les estadístiques no són gaire fiables. A Espanya la indústria química és la que proporciona les dades i la informació arriba amb retard i de forma agregada, sense possibilitat d'esbrinar, per exemple, el consum a Catalunya.

L'autorització de substàncies fitosanitàries segueix un procediment rigorós, encara que millorable. En principi es fixa una vigència màxima de 15 anys, revisable periòdicament d'acord amb els coneixements científics més actuals. Aplicant principis de precaució, les autoritats poden retirar l'autorit-

zació de determinades substàncies. Sovint els agricultors i els seus assessors es lamenten ja que les alternatives pel control d'algunes plagues no són prou efectives o econòmicament assumibles.

Un dels casos més coneguts és el del glifosat. Abans de finalitzar l'any, se'n decidirà novament entre la prohibició o la pròrroga. També els herbicides detectats al Canal de Seròs i Utxesa, s-metolaclor i terbutilazina, seran revisats en el termini màxim de tres anys. Igualment s'està estudiant el cas dels compostos de coure, utilitzats fa molts anys, àdhuc en producció ecològica, per tractar malalties d'alta prevalença com el mildiu. Pels seus possibles efectes sobre la salut humana, a finals del 2025 podrien prohibir-se i el perjudici per a viticultors i altres productors seria molt intens.

Sobre aquests temes s'informa a bastament al portal de l'Agència Europea de Seguretat Alimentària (EFSA): https://ec.europa.eu/food/plants/pesticides_en.

Des de principis de segle, els directrius europees són cada cop més estrictes. L'any 2009, els Estats ja van haver d'establir plans per reduir-ne l'ús. Tanmateix, els resultats no han estat els previstos ja que el consum de fitosanitaris a Europa és bastant estable. A més, les noves substàncies actives pro-

cedents de la indústria actuen a dosis molt baixes en comparació amb les tradicionals. Un consum interanual sostingut pot emascarar una pressió biocida creixent.

Per això, l'EFSA ha decidit monitorar el risc en base a dos paràmetres. El primer, la perillositat de les substàncies actives utilitzades. La retirada progressiva de les qualificades de més perilloses s'ha traduït en una reducció notable de la perillositat global. És una molt bona notícia, sens dubte.

El segon, comptabilitza les autoritzacions excepcionals de productes en situacions qualificades d'emergència sanitària (sic). En aquest cas no podem estar gens satisfets. Sabem que Espanya ha estat advertida per la seva permissivitat autorit-

compromesa. És per això que la legislació obliga a respectar un temps entre la data de tractament amb un determinat fitosanitari i la collita. Alhora, l'Administració vetlla grosso modo la possible presència al mercat d'aliments amb residu superior a l'admissible. No obstant, qui realment exerceix la vigilància és la gran distribució, a l'obligar els productors i centrals a analitzar sistemàticament la fruita i altres productes abans que arribin al mercat i a reduir el residu molt per sota dels nivells fixats en la legislació.

Amb l'estratègia "del camp a la taula" (*farm-to-fork*) Europa s'ha compromès, d'aquí al 2030, a reduir el consum de fitosanitaris en un 50%, quelcom en principi inassolible si es vol mantenir la producció

Amb l'estratègia "del camp a la taula" ("farm-to-fork") Europa s'ha compromès, d'aquí al 2030, a reduir el consum de fitosanitaris en un 50%

zant productes ja retirats o ampliant els seus usos a situacions inicialment no previstes, sovint a instàncies dels mateixos agricultors.

Un altre aspecte molt crític són els residus químics en aliments. Els fitosanitaris amb els quals es tracten els cultius triguen a degradar-se i la seguretat dels aliments pot veure's

d'aliments. Els productors i les seves organitzacions ja s'han manifestat en contra d'aquesta mesura i algunes autoritats la posen en dubte a la vista de les incerteses creixents.

La segona part d'aquest article estarà dedicada a analitzar els déficits existents i les possibles millores a introduir a Catalunya.

COL·LABORACIÓ

La nostra plaga de llagosta

JOSEP M. ANGLÈS FARRERONS
MUSEU DE CAL PAUET

ALGUNES ESPÈCIES de llagosta tenen la capacitat de multiplicar-se extraordinàriament i formar eixams destructius capaços de recórrer grans distàncies. Les Terres de Ponent van ser una soferta línia de pas cap a zones amb més vegetació. Fou una fatídica repetició de la loteria del dimoni a la qual som tan aficionats: pocs anys abans, el 1652, les nostres comarques havien patit la terrible pesta bubònica, especialment virulenta al Segrià, els dos Pallars i la Segarra.

Els núvols de llagosta van irrompre amb una intensitat comparable a les extenses invasions africanes. Un dels atacs més devastadors fou l'any 1684 durant el regnat de l'indolent Carles II, dit l'Encantat. Vingué de la part d'Aragó un gran envaiement de llagostes sobre els camps que van arruïnar tots els conreus: "En

la parte de Urgel no dexaron cosa verde ni grano." Això es repetí tres anys consecutius fins a l'arribada *miraculosa* de baixes temperatures i pluges torrencials que van destruir els canuts on la femella diposita la posta. Com podeu suposar, l'estament religiós ho va relacionar immediatament amb una de les Set Plagues d'Egipte descrites a l'Exode.

Els buscaven respostes a les pàgines de la Bíblia, els pecats dels vilatans i les supersticions. A Barcelona es reuní el Consell de Cent per tractar de les rogatives que caldria fer. Dies després, el 10 de setembre del 1687, al convent de la Mercè hi va haver un incendi, i això es va interpretar com un indubtable senyal de la divinitat, per la qual cosa la ciutat s'encomanà a la Mare de Déu de la Mercè perquè els alliberés d'aquella malura. La plaga va

acabar desapareixent i el mateix Consell de Cent a instàncies i súpliques dels ciutadans va decidir nomenar-la Patrona de la Ciutat... a desgrat de Santa Eulàlia.

Els erudits d'aquell temps admeteren amb una certa desgrana l'eficàcia dels anomenats "remeis humans", com eren llaurar en la fase d'avivament, març i abril, perquè així els ocells es menjaven l'insecte encara petit; cremar munts de palla a fi que el fum les foragités; caçar-les al primer vol, maig, emprant grans xarxes... per no parlar de l'èxit apoteòtic que va tenir pagar els insectes morts i els canuts amb ous a tant la quartera; per a molts fou un negoci millor que la pagesia. El 1688 l'autoritat disposava que "per la Ciutat de Lleyda i altres pobles circumvehins, el mes principal es triar el canuts de llagosta y donarne un tant per quartera".

A casa nostra, en aquella època un sequeral, s'afegí a la plaga els abusos que exercien sobre la població les tropes de Carles II i les contribucions

pel manteniment de l'exèrcit que solament requeien en les classes populars, càrrega que va atiar l'encrespament de la societat. L'espurna detonant es produí l'abril del 1688 per una renyina entre un soldat i un pagès: dies després 20.000 pagesos cridaven exaltats a les portes de Barcelona. Malgrat que molts recordaven els fets del Corpus de Sang del 1640, que havia desembocat en la Guerra dels Segadors, aquest descontentament generà la Re-

certa religiositat popular van dir-hi la seva: calia implorar la pietat divina i prou. A part de moltes misses, mortificacions diverses, processons i rogatives a sants, verge i beats, una innovadora idea vingué del País Basc i Navarra: fer asperges als camps amb aigua passada per la conca dels ulls de la calavera de Sant Gregori d'Ostia, religiós italià que a principis del segle X predicà fervorosament en aquestes contrades i del qual deien que va alliberar els camps de La Rioja d'una malura d'insectes. Com podeu suposar, aquesta fascinant recomanació es mantingué molts anys i pel que sembla va coin-

Un dels atacs més devastadors fou l'any 1684. Vingué d'Aragó un gran envaiement de llagostes sobre els camps que van arruïnar tots els conreus

volta dels Gorretes, una de les rebel·lions pageses més importants a l'Europa del segle XVII.

Mentrestant, alguns vilatans de poca fe prengueren en consideració les recomanacions tècniques, la més circumspèctera era llaurar i trepitjar amb els ramats els camps de posta de l'insecte... però els clergues i

cidir amb un alleugeriment de la plaga.

Com va acabar tot això? Doncs mireu, el sentit comú i l'estudi agronòmic van araconar definitivament la fe irracional i les supersticions. Al final la ignorància sempre es despulla... i el poc menjar a taula fa molts mestres.